

Arvaa ketä mä esitän?

- minuuksia, identiteettejä ja illuusioita

“Hyvin se menee. Olet vaan oma itsesi.” tai

“On tärkeää hyväksyä itsensä juuri sellaisena kuin on”

Aika moni meistä on jossain vaiheessa elämäänsä saanut läheisiltään tämänkaltaisia neuvoja vaikkapa työpaikkahaastatteluihin tai ensitreffeille valmistautumisen yhteydessä. Jokaisella ihmisellä on elämässään tärkeitä itsenesityksen hetkiä, joita varten etsitään tilaisuuteen sopivat vaatteet, harjoitellaan vastauksia ja käyttäytymismalleja, asetutaan hieman jännittyneinä näyttämöille ja toivotaan, että esitys päättyisi suosionosoituksiin ja hyväksyntään. Toisinaan itsenä esiintyminen tuntuu vapautuneelta ja luovalta ja yhdessäolo uusienkin tuttavuuksien kanssa sujuu saumattomasti. Toisinaan, esimerkiksi uusiin työrooleihin astuessa itsen esitys voi tuntua myös huijaamiselta ja vieraisiin sosiaalisiin tilanteisiin soluttautuminen voi aiheuttaa ahdistusta, tai esityksen pitkäaikaiseen ylläpitämiseen liittyvää, stressiperäistä päänsärkyä. Haluamme esiintyä osaavina, haluttavina, kyvykkäinä, taitavina, itsenäisinä ja erityisinä. Haluamme tulla hyväksytyiksi omana itsenämme. Mutta mitä tuo merkillinen minuus oikeastaan on?

Identiteetillä tarkoitetaan yksinkertaisesti ihmisen käsitystä itsestään, ja tämä käsitys muovautuu ja kehittyy jatkuvana *vuorovaikutteisena prosessina* suhteessa ympäröivään maailmaan. Yksi tunnetuimmista tavoista käsitellä itsen tai tarkemmin persoonan ja minuuden kysymyksiä on narratiivisen identiteetin näkökulma, joka rakentuu ajallisesti jatkuvan minuuden¹ ajatukselle: Tarinamme päähenkilö voi olla erilainen eri elämänsä vaiheissa: menneisyudessa, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Filosofin Paul Ricoeurin mukaan itsen narratiivi on aina *historiallinen fiktio*, erityinen tarinallinen *tulkinta* itsestä.² Opimme siis tuntemaan itseämme *luomalla* oman tarinamme. Asiat, ihmiset ja tapahtumat liittyvät osaksi yksilön identiteettiä ja elämäntarinaa tarinankerronnan kautta ja tämän tarinan voi kertoa lukemattomilla eri tavoilla. Jossain elämänvaiheessa tietty sosiaalinen rooli tai

¹ Ajallisesti jatkuva minuus ei kuitenkaan välttämättä edellytä narratiivisen identiteetin käsitettä.

² esim. Ricoeur, P., *Philosophy Today*; Charlottesville Vol. 35, Iss.1 (Spring 1991)

asuinpaikka voi olla merkittävässä asemassa minuuden kertomuksessa ja tipahtaa myöhemmin juoneen vain vähäisesti liittyväksi, satunnaiseksi asiantilaksi. Identiteetin rakentuminen onkin jatkuva, muutoksessa oleva prosessi. Nykyiseen elämäntarinaansa ei siksi kannattaisi identifioitua turhan tiukasti, sillä usko pysyvän minuuden tarinaan tuottaa väistämättä tuskallisia luopumisen kokemuksia. Me itse, maailma ympärillämme ja yhteiset tarinamme, ovat jatkuvassa muutoksen tilassa.

Minuuden projektille ja itsenesittämisen merkityksille annetaan kulttuurissamme valtava painoarvo ja se koetaan usein henkilökohtaiseksi, yksilön projektiksi: Jokaisen (aikuisen) tulisi kyetä itse rakentamaan oma identiteettinsä, oman elämänsä selviytymistarina, omien valintojensa kautta. Ihmisillä, jotka liiallisesti uskovat tällaiseen länsimaiseen kuvaan persoonasta yksinomaan rationaalisena, vapaana ja autonomisena toimijuutena, on kuitenkin valitettavan suuret luulot itsestään ja ihmiselämän kyvykkyyksistä. Kilpailukulttuurin keskellä kasvaessa onkin hyvä muistuttaa itseään siitä, että toimijuuden ja kyvykkyyksien rinnalla jokaista persoonaa määrittävät vapauden ja rationaalisuuden sijaan lähtökohtaisesti ja ensisijaisesti ennemminkin heikkous, haavoittuvuus ja rajoittuneisuus.³ Tämä ei kuitenkaan ole negatiivinen asia, ainoastaan tosiasia. Ihminen ei yksinkertaisesti ole omavoimainen. Kärsimyksiä ja riippuvaisuuksia kuvaavien ominaisuuksien tiedostaminen osaksi jokaisen persoonaa ei myöskään tee ihmisyksilöistä passiivisempia tai huonompia tai tilanteensa uhreja. Kenties persoonaamme rakentavien, piiloteltujen, ei-omavoimaisuuttamme kuvaavien ominaisuuksien tunnistaminen päinvastoin mahdollistaisi eettisemmän ja ei-minäkeskeisemmän kulttuurin kehittymisen. Suorittamisen, kilpailun, pärjäämisen, kelpaamisen ja jonakin esiintymisen sijaan ihmiselämän merkitykset ja arvot voisivatkin perustua itsen, luonnon ja muiden ihmisten keskinäisriippuvaisuuksien tunnistamiseen. Kenties näiden ominaisuuksien tunnistamisen myötä tulisimme myös taitavammiksi toiseuden sensitiivisessä ja avoimessa, ei-arvottavassa kohtaamisessa. Koska meistä kenenkään tarina ei ole mitään ilman muiden tarinoita, meistä kukaan ei ole mitään yksin. Henkilökohtaisen elämäntarinan kirjoittamista tärkeämpää voisikin olla keskittyminen siihen, millaisiksi me itse synnymme ja annamme toistemme syntyä päivittäin, keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa.

---

³ Reader, S. (2007) *“Needs and Moral Necessity”*

Vaikka päätyisimme kannattamaan näkemystä, jonka mukaan pysyvää minuuden tarinaa, jonkinlaista ydinidentiteettiä ei *oikeasti* ole olemassa, se ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö kulttuuriset identiteettirakenteet olisi todellisia asiantiloja, elämäämme kausaalisesti vaikuttavia asioita, joilla on myös tieteellistä selitysvoimaa.⁴ Identiteetin häilyvästä luonteesta huolimatta eläminen tunnistamattomana tai tuntemattomana on mahdotonta. Vaikka emme koskaan aktiivisesti esittelisi itseämme tietyn tarinan kautta tai edes itse tunnistaisi itseämme tietynlaiseksi, ympäristömme tunnistaa ja kohtelee meitä kehollisuutemme ja luonteenpiirteisiimme liitettävien identiteettimallien ja niihin liittyvien kulttuuristen arvojen mukaisella tavalla. Suuri osa identiteettiämme rakentavista merkityksistä siis tarrautuu meihin meidän itsemme niitä erityisemmin valitsematta. Opimme tuntemaan itsemme tietynlaisena ensisijaisesti sen kautta, millaisten merkityskuvastojen läpi ympäristömme meitä lukee ja tulkitsee.

Tietoiseksi tuleminen oman identiteetin rakentamiseen vaikuttavista kulttuurisista arvoista antaa mahdollisuuden myös aktiivisesti haastaa annettuja ja tiedostamattomasti omaksuttuja minuuden malleja. Esimerkiksi naissukupuoliseksi identifioitumisen *tietoinen tunnistaminen* voi auttaa yksilöä ymmärtämään vaikkapa sitä, miksi on patriarkaattisessa kulttuurissa kasvaessaan oppinut toimimaan “luonteenomaisesti” itseään ja omaa osaamistaan vähättelevällä tavalla. Vastaavasti, esimerkiksi osuvan lääketieteellisen diagnoosin saaminen ja diagnoosiin identifioituminen, voi parhaassa tapauksessa vapauttaa yksilön ymmärtämään oireitaan, suhtautumaan itseensä ja kärsimyksensä rakkaudellisemmalla tavalla, ja mahdollisesti muuttamaan tämän ansiosta myös käyttäytymistään. Pelkkä tietoisuus identiteettirakenteista siis voi jo muuttaa diagnosoitavaa siinä määrin, että ulkoapäin määritellyn identiteetin merkitykset eivät välttämättä enää täysin osu yhteen uuden tietoisien minuuden merkitysten kanssa. Identiteetin kulttuuristen arvojen tiedostamisen myötä, myös kulttuurin sisäinen tarina esimerkiksi naiseuteen tai erilaisiin sairausmääritelmiin liitettävistä merkityksistä pikkuhiljaa muuttuu ja *naiseus* ja vaikkapa neurologisten erilaisuuksien merkitykset kulttuurisina käsitteinä uudelleenmäärittyvät.

---

⁴ Kincaid, H. (2017) “*Debating the Reality of Race, Caste, and Ethnicity*”

Kokemus minuudesta ei ole mukanamme jatkuvasti. Öisin meistä jokainen irroittaa hetkeksi otteensa itsestään. Minuuden ajallinen jatkumo saattaa kadota meiltä vanhuuden myötä myös valveilla ollessamme. Muistin pettäessä ihminen lopulta eksyy oman paitansa hihoihin, eikä enää kykene lähteä etsimään itseään Intiasta. Ihminen menettää tarinansa, kellon viisarit sojottavat vieraisiin ilmansuuntiin ja lapsuus tuntuu lähestyvän etäännyttämisen sijaan. Silloinkin, rispaantuneen todellisuuden ilmavuudessa, ihmisolennon ja maailman välillä on edelleen vuorovaikutteinen kokemus parantavasta ja eheyttävästä, elämän merkityksellisyyksiä kantavasta liikkeestä. Ehkäpä minuus, mielen tavoin voisikin löytyä ihon sisäisen avaruuden tai elämäkertojen sivujen sijaan, välisyyksissä tapahtuvasta kosketetuksi tulemisen tunnusta.

PÄHKINÖITÄ MINUUDEN POHTIJOILLE:

- Mitkä kolme voimaa vaikuttavat sinun minuuteesi eniten?
- Miten olet päätenyt tähän missä olet nyt?
- Millaisista asioista olet kiinnostunut? Mikä sytyttää intohimosi?
- Minkä laatuksia kokemuksia sinulla on ollut tänään/tällä viikolla?
- Millaisilla materiaaleilla/esineillä/vaatekappaleilla/musiikkikappaleilla kuvailisit itseäsi?
- Mitä kysymyksiä haluaisit esittää itsellesi nyt?

- Mitä haluaisit sanoa menneisyyden Sinulle? Entä tulevaisuuden?